

Ս. ԳՐԱԿԱՆ

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ

Գերեզման այցելող կիները զահավէժ բառերով աշակերտներուն եւ հաւատացեալներուն պատմեր էին արդէն իրենց տեսածն ու յաածը: Բոլորը սահմակած ունկնդրեր էին, առանց հաւատալ կարենալու: Շատ դժուար էր մարտել այս նոր անակնկալը:

Ճիշդ այդ միջոցին հեատապառ կը հասնէր Մաղդաղիէնէն, յայտնելով թէ ինքը իր աշգերովը տեսած էր Վարդապետը եւ խօսած է նոր: Ներկաներուն մէջ շրջան ըրաւ զարմանքի եւ ուրախութեան չլուկ մը, նախ շփոթ եւ համբ, ապա խանդավառ, կարծես ճշմարտութիւնը յանկարծ պայթած ըլլար երկրի վրայ: Բոլորը իրարու կը նայէին, քաղցր երազէ մը արթնոցներու նման:

Թովմաս միայն այլուրացած կը գիտէր անակնկալ լուրին պատգամաբերը, ու չէր կրնար հաւատալ իր ականջներուն: Յետոյ դառնալով Մաղդաղիէնէին, որ ճառագայթի մը նման իր ուրախութիւնն ու յուզումը կը փոխանցէր շուրջիներուն, ըսաւ. «Էրուն իր քաղէ՞ս տեսար Վարդապետը»: Մաղդաղիէնէն նախ չլսեց կարծես ըստածը, յետոյ դառնալով Թովմասին, որ իրեն կը նայէր շլմորած, ըսաւ. «Էն տեսայ Վարդապետը, Ան խօսեցաւ ինծի Իր ձայնով, մպրտով, բայց մանաւանդ վէրքերովը: Անոր քովանդակ է-ութիւնը կը թրթռար, բռնկած երկնքի մը նման: Պայծառ. ու քաղցր էր այդ բխուլ մը, արիւնոտ իր ուստիւնով: Տեսածս տե-սիլք մը չէր, այլ իրական ներկայութիւնը Անոր:»

Պետրոս եւ Յովհաննէս, ցնցուած այս յայտնութիւններէն, վազեցին Արեմատի-ցիին պարտէզը: Ըստածին պէս պարապ էր գերեզմանը, միայն ցրուած կտուաներ եւ Օտարականին գլխուն վարչամակը տեսան, հինաւորաց յիշատակի մը պէս մէկ կողմ նետուած: Մեծ փոթորկէն վերջ այս ճեղ-մակ նշխարները աւելի քան յուզիչ էին, մա-

հէն տառապող հոգիներուն համար: Տարա-կոյսներով լեցուն վերադարձան իրենց ըն-կերներուն քով, առանց բացատրել կարե-նալու եղածը: Այժմ լուսթիւնը զոյգ յաւի-տենականութիւններուն, մահուան եւ կեան-քին, իրարու կը հպէին իրենց հոգիին մէջ նոր ուժով եւ խմտտով: Ձկնորս աշակերտ-ները կ'զգային զայն, բայց չէին կրնար բա-ցատրել: Արիւնոտ պատահարը որ օրերէ ի վեր նստած էր անոնց հոգիին մէջ, վերած-ւեր էր անշուսփելի բանի մը, խորհուրդնե-րով ծոցուոր մշուշի մը, որուն գերկին մէջ հանգչելու կ'երթային բոլոր առամները յա-ւիտենական հանգոյցին:

Նոյն երեկոյեան, Կղէոպաս եւ իր ըն-կերր, երկու բարեմիտ հրեաներ, Նրուսա-ղէմէն իմամուս կ'երթային, տխուր զգա-ցումներով ծանրացած: Օտարականին մահը ոչ միայն խռովելով լեցուցած էր սրբազան քաղաքը, այլ նաեւ յուսախար ըրած տարի-ներէ ի վեր իրմով խանդավառուած հոգի-ները: Իրիկնաղէմին՝ երբ արեւու գունդը իր կարմիր փառքով կը հանգչէր հորիզո-նին, եւ ծառերը իրենց գաղջ շուքը կը փը-ռէին ճամբուն վրայ, նշմարեցին որ անծա-նօթ մը իրենց կը մօտենար, կարծես թէ մօտիկ ընկ ուղէր խօսակցութիւնը: Կանգ ա-ռին, ըստ սովորութեան զինքը բարեւելու, եւ միասին շարունակեցին ճամբան:

Բաւական մը քալելէ յետոյ, ուղեւորը հարցուց իրենց թէ ինչո՞ւ ընկճուած կ'երե-ւէին, և թէ ի՞նչ էր նիւթը որուն շուրջ կը վի-ճէին: Անոնք իրեն պատմեցին Օտարականին մատնութեան եւ խաչելութեան պարագա-ները, սրտամալիկ մանրամասնութիւննե-րով: «Կը յուսայինք, ըսին, թէ Ան պիտի փրկէր Իսրայէլը, սակայն պատահեցաւ ա-նըպատիւնը: Իրաւ է թէ այս առտու դերեզ-ման դացող կիները մեզ զարմացուցին իրենց

բերած լուրերով, սակայն ո՞վ կրնայ հաստատել ընծայել կիներու խօսքին:

Անծանօթը կը լսէր այս բոլորը խորունկ արտառութեամբ, յետոյ ամէն բանէ տեղեակ մարդու նման սկսաւ խօսիլ: «Ընչո՞ւ աղփայն անյոյս են ձեր հոգիները, չէ՞ք գիտեր թէ մահը կարճ դիւր մըն է միայն արդարին համար: Երկնքի իրաւունքը եւ երկրի սէրը, որոնց ծնունդն ու ժառանգորդներն ենք բոլորս, կրնան ժօտեմալ իրարու եւ Աստուծոյ տանիլ մարդը: Անձառութիւնը, Աստուծոյ անտահման էութեան տարրն է, իսկ մարդը ժառանգորդը անոր: Երկնաւոր ձօրը էութեանէն կը բխի յաւիտեական բարիքներու դետ: Կեանքն ու մահը ալիքներ են միայն անոր: ոչնչանալու համար չենք եկած աշխարհ, պէտք է հաստատել ունեմալ եւ քալել անմարան, դէպի օէրն անձաք եւ խոտուածն անհերքելի, զոր իրեն կտակ արեւնագիր Բողոք մեզի մահուան յաղթահարելը: Հաստատելով պէտք է քալել կեանքէն, յաւիտեական ուխտաւորի մը նման, արիւնքտ օտքերով քայց հաղիւ՜մ անխորան, անորումով վերադարձներու եւ սքախութեան յուզումներով եւ յայտով: Անծանօթը կը խօսէր եւ բառերը կը ծորէին իր շրթներէն մեղքի կաթիլներու նման, ջահերու պէս լուսաւորելով անոնց հոգիին մութերը:

Երբ գիւղը հասան, խղրեցին անծանօթէն որ իրենց հիւրը ըլլար, երբ օրը տարածում էր արդէն: Յետոյ իր ձեռքէն բռնելով մտցուցին այն առնել ուր պիտի գիշերէին: Ընթրիքի միջոցին, հիւրը որ մէջտեղ նստած էր, առաւ հացին բլիթը, բեկանեց, օրհնեց եւ բաժնեց բոլորին, իրեն յատուկ յանկուցիչ չարօմ: ձեռով մը: Սեղանին շուրջ եղողները իրարու նայեցան, զանր երազէ մը յանկարծ արթնցողներու պէս: Ժանցած էին յարուցող հալը, սակայն աներևոյթ եղած էր Ան արդէն: Իր անյայտ գոյութիւնը միայն դեռ կը շարունակէր լեցնել շրջապատը, տակաւ աճող տեղիքի մը նման: Գիշերով, առանց ընթրելու վերադարձան Երուսաղէմ, բնակարաններուն պատմելու, իրենց պատում համը:

Յաջորդ օրը երբ աշակերտները եւ պրոֆեսորները, մը հաւատացեալներու նորէն հպաճութեան էին քարեկամներէն մէկուն տանը յանկարծ հռիւր շարժումէն կարծես,

բացուեցաւ դուռը եւ սեմին վրայ երեւցաւ Օտարականը, Հանդարտ, անախարհային: Իրմէ բխող լոյսի թրթռումին մէջ կը բարախէր իր դէմքը, հազար ձեռքերէ նուազուած երգչունի մը հանգոյն: Յետոյ լոյսի աղօսի մը ընդմէջէն յառաջացաւ եւ կեցաւ սենեակին մէջտեղը: Հանդարտ բոց մը ըլլար կարծես ինքը, խորանարդ ցոլեբերով, որ տակաւ կը մեղմանար ու կը վերածուէր բերեղ կերպարանքի մը: Բոլորը ետ ետ ընկիկեցան ի տես այս հրաշալի անակնկալին: Օտարականը ձայնով մը՝ որ հազիւ մարդկային ըլլալ կը թուէր, ողորունց բոլորը: «Ընչո՞ւ սահմանած ու լիարժեք բոլորը: Ընչո՞ւ երկմտիք, ժօտեցէք եւ շօշափեցէք Զիս, եւ պիտի զգաք թէ ստուեր մը չեմ, ոչ ալ պատրանք մը՝ ոչինչէն ծնած: Օտարականին խօսքը տաք էր, հալած երկնքի մը նման, եւ խորունկ՝ անհունութենէն եկած զօղանջի մը պէս: Ամէնքը կը նայէին ապշահար, բայց չէին համարձակեր հալի իրեն: Ինքն էր, Ժանթ Իր կերպարանքով եւ խաչելութեան անօթաբանի նշաններով: Սակայն փորձուած բան մը կար բովանդակ անձին վրայ, զոր դուռը էր նկարագրել: «Տակալին ի Գալիլէա, ձեռք բերել արդէն թէ պիտի կատարուէին այն բոլորը, որոնց սահմանուած էր Մարդու Որդին: Դուք կենդանի վիպներ եղաք այդ ամէնուն, սակայն մնացիք անփոփոխ, թրահաւատ եւ կարծի, նման քարերու, որոնք չեն թափանցուի լոյսի ճառագայթներէն, եւ ոտքերէն՝ որ չի լսէր ծովուն երգը:

Քանի՞նք՝ պիտի ուզէին միայն հեռուէն տեսնել այն լոյսը, զոր դուք բախտը ունեցաք շօշափելու, եւ լսել աւետարան՝ որ ձեզմով պիտի յայտնուի աշխարհին: Հաւատաւորացէք եղածներուն եւ տարէք երկնքէն շնորհաւորած աշխարհի թափանցանքները, եւ վստահ եղէք թէ ես ձեզի հետ պիտի ըլլամ մինչեւ վախճանը ժամանակներուն:

Որքան կը խօսէր, այնքան աւելի կը պայծառանային դէմքերը աշակերտներուն: Իր ներկայութիւնը ապացոյց էր թէ անհաւատալին իրականացած էր հրաշալի ստուգութեամբ: Ի տես եւ ի բոլոր այդ բոլորին, ամէնքը նոր ու հզօր տենչէ մը սրտբաժնէ կ'ողջէին զիրար ողջպատելով, իրարու հետ ըլլալ, իրարորոշելու: Ինչ խոտուած արագ

զայ թագաւորութեան: Վերադարձած էր թագաւորը, հետեւաբար կար թագաւորութիւնը: Ուշելութիւնը օրուան մը մթութիւնը զգած էր միայն, որպէսզի լոյսը աւելի ուժգին փայլատակէր դալիճ բոլոր ժամանակներուն համար:

Այս հանդիպումին ներկայ էր Թովմասը: Ի զո՞ւր իր ընկերները կը փորձէին համոզել զինքը թէ տեսած էին Վարդապետը կենդանի եւ խօսած հետո: Թովմասին հաստատեց մթադնած էր Գողգոթայի խաւարին մէջ: Ուշի գայլնակութենէն յետոյ, դժուար էր իրեն հաւատալ յարութեան: «Մինչեւ որ մասնակցութիւն չընդունէմ իր վէրքերը, չեմ կրնար հաւատալ քննադատ մեր բռնադատութեան», կը կրկնէր անդադար:

Շարաթ մը վերջ, աշակերտները միեւնոյն տունէն էին հաւաքուել եւ Թովմասը իրենց հետ: Յանկարծ լսեցին իրենց ընտանի ձայնը: Օտարականը ներս մտաւ, ողջունեց բոլորը եւ իր աչքերը կանգ առին Թովմասին վրայ: Եկած էր կարծես միայն թերահաւատին համար, որովհետեւ սէրը զոր ունէր իրեններուն նկատմամբ, հզորագոյն էր քան բոլոր նախատինքները անհաւատութեան: Մօտեցաւ Թովմասին, բացաւ իր կողմին վէրքը եւ հրաւիրեց կասկածողը որ շօշափէր զայն: Թովմասը չհամարձակեցաւ հպել վէրքին, անակնկալ այս ստուգութեանը առաջին չփոթանալ՝ հազիւ կողքին թոթովել: «Տէր իմ եւ Աստուծո իմ»: Օտարականը նախեցաւ անոր եւ խալիթով ժպտումով մը յարեց. «Նրանի անոնց որ չտեսած կը հաւատան, կասկածը մեծ վէրք մըն է հողիին մէջ բացառող, երկուրեակ եղբայրը հաւատաքին: Երանի չեմ տար քեզի, օսկայն քու վէրքդ կը բուստի այն տանն միայն երբ մատներդ իմ վէրքին հպին»:

Օտարականին Գալիլեացի աշակերտներն ու հետեւորդները, մտած ալլելա իրենց Տիրոջ յարութեան, ինչպէս նաեւ խոտուածին, թէ Ան իրենց պիտի հանդիպէր Գալիլեայի մէջ, թողուցին մասնութեան եւ աւելին քաղաքը եւ վերադարձան իրենց տեղերը: Տոմը փակուած էր Տիրոջ յաղթանակով, Որդին վերադարձած էր Հօրը, Թագաւորը՝ իր թագաւորութեան, իրենք ալ պէտք է վերադառնային իրենց խաղաղ աշխարհը, որ կը քաղցրանար Տէրերիոյ ծովա-

կէն, եւ որուն գեղածիժաղ ասիերուն վրայ առաջին անգամ տեսեր էին Վարդապետը եւ հետեւեր Անոր:

Իրիկուն մը, Օտարականին գլխաւոր աշակերտները Պետրոսի ղեկավարութեամբ մեկնեցան որսի: Հակառակ ծովու նպատակը հանգամանքներուն, ոչինչ կրցան որսալ: Արշալոյսին, անպտուղ աշխատանքին յոգնած, վերադարձան կափառնայում: Հեռուէն, առտուան մշուշին մէջ, նշարեցին մարդ մը, որ լճակին կեցած կարծես իրենց կ'ապաւէր: Երբ ցամաքը ելան, անծանօթը մօտեցաւ իրենց եւ ընտանի շնչով մը հարցուց. «Ուտե՞լու բան մը ունի՞ք»: Ձեր նորոք աշակերտները յուսահատ շարժումով պատասխանեցին թէ ոչինչ կրցած էին որսալ:

— Ուտկանը նախն աջ կողմը նետեցէ՛ք, բաւ անծանօթը այնպիսի շնչով մը, որ կարելի էր չհնազանդիլ: Հազիւ աւարտած այս դործադրութիւնը, ցանցը լեցուած էր արդէն ձուկերով: Ձկնորսները իրարու նայեցան. ճանչցած էին Վարդապետը որ քաղցրօրէն իրենց կը ժպտէր: Յիշեցին իրենց առաջին հանդիպումը Օտարականին հետ, նոյն տեղը՝ ուր միեւնոյն հրաշք տեղի ունեցած էր: Անոնց հողին առաջին անգամ ըլլալով զղաց յիշատակին ցաւը և արցունքներ կախուեցան իրենց թարթիչներէն:

Յետոյ երբեմնի մտերմիկ անուշութեամբ խորովեցին ձուկերը եւ նստան ճաշի: Բոլորը իրեն կը նայէին հիացիկ եւ անխօս: Լուռ են հողիները, երբ սէրէն աւելի գիտեն ուրիշ զիրար: Տառապած սիրտերուն համար չկայ աւելի քաղցր հանգիստ, քան հետախաղաղ այս սուղումը, ուր աչքերու փոխան սիրտերն են որ իրարու կը բացուին, թափանցիկ ու դողող շառաւիղումով:

Երբ յոյսացաւ ճաշը, Օտարականը դարձաւ Պետրոսին, որ մինչեւ այն ատեն գլխիկոր կը մնար, եւ հարցուց. «Միմոն Յովնանու, կը սիրե՞ս Ձիա»: Հակառակ իր նկատմամբ ցոյց տրուած այս ուշադրութեան եւ դորովին, ուրացողը կարկամեցաւ յուղումէն: Պահ մը ինքզինք փոխադրուած զղաց մօտն այն կրակին, երբ ուրիշները հարցուցեր էին իրեն թէ կը ճանչնա՞ր Վարդապետը: Յիշեց պատասխանը, եւ նայուածքն Անոր՝ որ մահուան կ'ընթար մատնութեան այդ գի-

չերուան մէջ: Արցունքները կ'ազօտէին իր ալուրը որոնց կաթիլները կը բխէին իր հոգիէն: Երկիւղած անշարժութեամբ հասած իր ուժերը, հազիւ կրցաւ մրմնջել՝ «Այո՛, Տէր, դուն գիտե՛ս թէ կը սիրեմ ըզ-Քեզ»:

— Արածէ՛ ուրեմն դառներս:

Սակայն Օտարականը չի բաւարարուիր առաջին այս հաստատական պատասխանէն կարծես, եւ կը կրկնէ իր հարցումը:

— Ինչո՞ւ համար կ'ուզես տանջել զիս, կը պատասխանէ Պետրոսը, գիտես թէ կը սիրեմ զՔեզ առաջուրնէ՛ աւելի, եւ թէ պատրաստ եմ նուիրարեւելու կեանքս, կրկին չուրանալու համար Քու սէրդ:

— Հովուէ՛ ուրեմն ոչխարներս:

Սակայն Տէրը երրորդ անգամ հարցուց. «Սխմոն Յովնանու, ճշմարտապէս կը սիրե՞ս Ձիս»: Կ'ուզէր այս կերպով յիշեցնել Պետրոսին իր երեք ուրացումները, առնելով իր բերնէն երեք նոր խոստումներ սիրոյ, իր ընկերներու ներկայութեանը:

— Բայց Տէ՛ր, կը պատասխանէ Պետրոսը զրեթէ լալով, Դուն ամէն բան գիտես ու յատահ ես թէ կը սիրեմ զՔեզ:

— Արածէ՛ ուրեմն ոչխարներս:

— Ծշմարիտ կ'ըսեմ քեզի, երբ մանուկ էիր, ինքզ կը կապէիր գօտիդ եւ կ'երթայիր ուր որ ուզէիր. բայց երբ ծերանաս, ուրիշներ պիտի կապեն գօտիդ, առաջնորդելու համար քեզ մահուան ու խաչին: Ի՞մ սէրս

կղբայր է մահուան: Պիտի հայածուիք, պիտի տառապիք, որպէսզի ձեր հոգիներուն մէջ արթննան ննջող յիշատակները երկնքին, յօրինելու համար ձեր կեանքն ու դիմագիծը նման Հրեշտակներու:

Մի՛ ընկճուիք կեանքի դժուարութիւններէն, վստահ եղէ՛ք թէ գերագոյն արդարութեան եւ վարձատրութեան ժամը պիտի չուշանայ անոնց համար, որ ճշմարտութեան ճամբայէն կ'երթան: Տառապանքն ու մահը ոչ միայն կը գեղեցկացնեն հոգին, այլ կուտան աւելի գեղեցիկ ձեւ մը կեանքին: Մեծ եւ հզօր է հոգին, երբ գիտէ կենալ բարձունքներէն վրայ, անկէ գիտելու անհուն խորհուրդը տիեզերքին, փռուած հեռաւոր աստղերու շուքին:

Մահը էր պահը բայց սրտառուչ. ապագայի արտում ու լուսաւոր ժառանգը կը բացուէր բոլորի հոգիներուն խորը, տեսանելի թանձրութիւնով: Անոնց այնպէս կը թուէր թէ անցած օրերը տառապագին հոգեվարքով մը կը գոցէին իրենց աչքերը բացուող այս նոր արշալոյսին գիմաց, որ կը թուէր թէ իր յերջալոյսը պիտի չունենար: Մօտակայ լեռները արեւու ոսկիով օծուն կը կենային պղինձներու հետ հալուած հորիզոնին դէմ: Դարուծր իր կանաչ մուճակներով կը շրջէր պարտէզներու եւ դաշտերու վրայ: Աշտկերտները մեծցած աչքերով կը նայէին այս բոլորին, մտածելով Օտարականի ըսածնէն, որոնք որքան պարզ այնքան ալ խորհրդաւոր կը թուէին ըլլալ:

(Դարումնակելի՜ 17)

Ե.